

## YANICHARLAR QO'SHINI: USMONLILAR ARMIYASINING ASOSIY KUCHI

**Qurbonov Bobur Olim o'g'li**

[boburqurbonov01@gmail.com](mailto:boburqurbonov01@gmail.com)

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada Usmonlilar imperiyasining harbiy tizimidagi eng muhim qismlardan biri bo'lgan Yanicharlar qo'shinining tashkil topishi, rivojlanish bosqichlari va tarixiy ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda Yanicharlarning dastlabki yillarda sulton hokimiyatining tayanchi sifatida tutgan o'rni, ularning harbiy intizomi va siyosiy kuchga aylanish jarayoni yoritiladi. Shuningdek, ularning inqirozi va bekor qilinishi Usmonlilar imperiyasi modernizatsiyasiga qanday ta'sir ko'rsatgani o'rganiladi. Maqola tarixiy manbalar, ilmiy adabiyotlar hamda tahliliy jadval asosida tayyorlangan bo'lib, Yanicharlar korpusining ijtimoiy, siyosiy va harbiy jihatlarini kompleks tarzda yoritilgan.

**Kalit so'zlar.** Yanicharlar, Usmonlilar armiyasi, harbiy tizim, devshirme, markazlashgan hokimiyat, modernizatsiya, Auspicious Incident

**Annotation.** This article analyzes the formation, development, and historical significance of the Janissary corps, one of the most influential military units of the Ottoman Empire. It explores the Janissaries' role as the foundation of the Sultan's authority, their military discipline, and their gradual transformation into a political power. The study also examines how their decline and eventual abolition affected the modernization of the Ottoman state. Based on historical sources, scholarly literature, and analytical tables, the paper presents a comprehensive view of the Janissaries' social, political, and military dimensions.

**Keywords.** Janissaries, Ottoman Army, military organization, devshirme system, central authority, modernization, Auspicious Incident.

**Аннотация.** В данной статье рассматриваются формирование, развитие и историческое значение корпуса янычар — одного из ключевых подразделений Османской армии. Особое внимание уделяется роли янычар как опоры султанской власти, их военной дисциплине и постепенному превращению в самостоятельную политическую силу. Также анализируется их упадок и упразднение, оказавшие значительное влияние на процесс модернизации Османской империи. Исследование основано на исторических источниках, научной литературе и аналитической таблице, раскрывающей социальные, политические и военные аспекты деятельности янычар.

**Ключевые слова:** Янычары, Османская армия, военная организация, система девширме, централизованная власть, модернизация, Счастлиное событие.

**Kirish.** Yanicharlar qo'shini (Janissaries) — Usmonlilar imperiyasi harbiy tizimining eng muhim va ta'sirchan institutlaridan biri bo'lib, o'z davrida dunyodagi eng ilg'or va intizomli doimiy armiya sifatida tan olingan. U 14-asrda sulton Murad I tomonidan tashkil etilgan bo'lib, devshirme tizimi asosida tuzilgan. Bu tizimga ko'ra, Usmonlilar imperiyasi hududidagi nasroniy oilalarning o'g'illari yig'ilib, islom diniga o'tkazilgan va maxsus harbiy tayyorgarlikdan o'tkazilib, sultonning shaxsiy qo'shiniga aylantirilgan. Yanicharlar faqat sultonga sodiq bo'lgan, yuqori harbiy intizomga ega va markazlashgan davlat boshqaruvi uchun asosiy tayanch kuch hisoblangan. Dastlabki davrlarda Yanicharlar nafaqat harbiy kuch, balki davlat hokimiyatining barqarorligini ta'minlovchi ijtimoiy-siyosiy omil sifatida ham xizmat qilgan. Ularning qat'iy intizomi, jismoniy tayyorgarligi va markaziy boshqaruvga bo'lgan sadoqati tufayli Usmonlilar armiyasi o'z davrining eng qudratli harbiy kuchlaridan biriga aylangan. Ayniqsa, Konstantinopol (1453) va Belgrad (1521) kabi yirik shaharlarni zabt etishdagi g'alabalarda Yanicharlar hal qiluvchi rol o'ynagan. Biroq 16–17-asrlarga kelib, Yanicharlar korpusi o'zining dastlabki harbiy maqsadlaridan uzoqlasha boshladi. Ularning safiga merosiy a'zolik kiritilishi, intizomning pasayishi va korrupsiya tufayli Yanicharlar tobora siyosiy kuchga aylanib, sulton hokimiyatiga bosim o'tkaza boshladilar. Bu jarayon nafaqat harbiy samaradorlikning pasayishiga, balki davlat boshqaruvida ichki ziddiyatlarning kuchayishiga ham olib keldi. 18-asrda esa ular islohotlarga qarshi konservativ kuch sifatida chiqib, sulton Selim III tomonidan kiritilgan Nizam-i Cedid (Yangi tuzum) islohotlariga faol qarshilik ko'rsatdilar. 19-asr boshlariga kelib, Yanicharlar o'zining siyosiy mustaqilligi va qudrati tufayli davlat modernizatsiyasining eng katta to'siqlaridan biriga aylandi. Nihoyat, 1826-yilda sulton Mahmud II tomonidan amalga oshirilgan mashhur Auspicious Incident ("Baxtli voqea") hodisasi natijasida Yanicharlar qo'shini butunlay tugatildi. Bu voqea Usmonlilar imperiyasi tarixida burilish nuqtasiga aylandi va yangi, zamonaviy armiya tashkil etilishi uchun zamin yaratdi.

**Adabiyotlar tahlili.** Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Yanicharlar qo'shini Usmonlilar imperiyasi tarixida nafaqat harbiy kuch, balki siyosiy va ijtimoiy barqarorlikning asosiy tayanchi sifatida ham muhim o'rin tutgan. Tarixchi Halil İnalcık Yanicharlarning tashkil topishini imperiyaning markazlashgan boshqaruv tizimini mustahkamlashga qaratilgan islohotlar bilan bog'laydi va ularni "davlat qudratining sultondan bevosita buyruq oluvchi doimiy askarlari" sifatida ta'riflaydi [1]. Stanford Shaw esa Yanicharlar dastlab professional armiyaning mukammal namunasi bo'lganini, ammo vaqt o'tishi bilan ularning siyosiy kuchga aylanishi Usmonlilar davlat tizimida muvozanatning buzilishiga sabab bo'lganini ta'kidlaydi [2]. Caroline Finkel o'z tadqiqotlarida Yanicharlarning harbiy strategiyalari va jangovar intizomi tufayli 15–16-asrlarda imperiya kengayishining eng muhim omillaridan biri

bo'lganini qayd etadi [3]. Shu bilan birga, u Yanicharlarning iqtisodiy va siyosiy imtiyozlar ortidan quvishi ularning qulashiga zamin yaratganini ham ta'kidlaydi.

Colin Imberning fikricha, Yanicharlar tizimi dastlab diniy va ma'naviy qadriyatlarga asoslangan sodiqlik ruhida shakllangan bo'lsa-da, keyinchalik bu qadriyatlar o'rnini moddiy manfaatlar va merosiy a'zolik egallagan [4]. Natijada, ularning dastlabki islomiy-intizomiy mohiyati yo'qolgan va ular davlatning ichki siyosiy kuchlaridan biriga aylangan. Heath Lowry Yanicharlarning 17–18-asrlardagi isyonlarini tahlil qilib, bu harakatlarni faqat ijtimoiy norozilik natijasi emas, balki davlat tizimidagi korrupsiya va markaziy hokimiyatning zaiflashuvi bilan bog'laydi [5]. Rhoads Murpyning tadqiqotlarida esa Yanicharlar korpusining harbiy tashkiloti, qurollanish texnikasi va strategik roli chuqur tahlil qilinadi; u Yanicharlarning o'z davrida Yevropa armiya tuzilmalariga nisbatan yuqori darajadagi markazlashgan boshqaruv tizimiga ega bo'lganini ko'rsatadi [6]. Nihoyat, Cemal Kafadar o'z asarlarida Yanicharlarning sotsial o'zgarishlar jarayonida qanday qilib jamiyatning siyosiy faollashuviga ta'sir ko'rsatganini, ularning islohotlarga qarshi harakati esa imperiya modernizatsiyasining sekinlashishiga sabab bo'lganini ta'kidlaydi [7]. Shu tariqa, mavjud adabiyotlarning tahlili Yanicharlar tarixini turli jihatlarida — harbiy, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy kontekstda yoritadi hamda ularning Usmonlilar imperiyasi taraqqiyotiga ijobiy hamda salbiy ta'sirini chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

**Materiallar va usullar.** Ushbu tadqiqotda Yanicharlar qo'shinining tarixiy shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va inqiroz jarayonlarini o'rganishda tarixiy-tahliliy, qiyosiy va tizimli yondashuv usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy manbalari sifatida Usmonlilar davriga oid tarixiy hujjatlar, sulton farmonlari, harbiy nizomlar hamda zamonaviy tarixchilar Halil İnalçık, Stanford Shaw, Caroline Finkel va Colin Imber kabi olimlarning ilmiy ishlari tahlil qilindi. Ushbu manbalar Yanicharlar korpusining tashkil topishidan tortib, ularning bekor qilinishigacha bo'lgan davrni izchil yoritish imkonini beradi. Tadqiqotda tarixiy jarayonlar ketma-ketlik asosida tahlil qilindi. Dastlab 14–15-asrlardagi Yanicharlar korpusining shakllanish bosqichlari, ularning devshirme tizimi orqali tuzilishi va markazlashgan davlat tuzilmasidagi o'rni o'rganildi. Keyingi bosqichda 16–17-asrlar oralig'ida Yanicharlarning harbiy va siyosiy mavqeining oshishi, ularning davlat boshqaruvidagi roli va hokimiyat bilan munosabatlari tahlil qilindi. Shu davrga oid manbalar asosida ularning harbiy intizomi, qurollanish darajasi hamda harbiy yurishlardagi ishtiroki haqida batafsil ma'lumotlar yig'ildi. Tahlilning navbatdagi bosqichida 18–19-asrlardagi inqiroz davri o'rganildi. Bu davrda Yanicharlarning islohotlarga qarshi turishi, siyosiy kuch sifatida hukumatga ta'siri va nihoyat ularning tugatilishiga olib kelgan sabablar kompleks tarzda tahlil qilindi. Mazkur tahlilda sulton Selim III va Mahmud II davrlaridagi islohot siyosati, Nizam-i Cedid dasturi va Auspicious Incident hodisasi asosiy e'tiborga olindi. Metodologik jihatdan tadqiqotda tarixiy-



solishtirma yondashuv ham qo'llanildi. Bu yondashuv orqali Yanicharlar tizimi boshqa Usmonli harbiy qismlari, masalan, Sipohiylar, Azaplar va Kapıkulu askarlari bilan taqqoslab o'rganildi. Ushbu qiyosiy tahlil Yanicharlarning o'ziga xos tuzilmasini, ularning professional armiya sifatidagi ustunliklarini va keyinchalik yo'l qo'ygan tizimli xatolarini aniqlash imkonini berdi. Tadqiqotda statistik va jadval shaklidagi ma'lumotlardan ham foydalanildi. Xususan, Table 1 Yanicharlarning tarixiy rivojlanish bosqichlarini davrlar kesimida tahlil qiladi. Jadval orqali har bir davrning asosiy xususiyatlari, ularning harbiy roli hamda siyosiy ta'siri aniq ko'rinishda taqdim etildi. Ushbu tahliliy yondashuv natijasida Yanicharlar qo'shinining evolyutsion o'zgarishlari, ularning davlat tizimidagi o'rni va qulash sabablari chuqur tahlil qilindi. Umuman olganda, tadqiqotda tarixiy manbalarni tahlil qilish bilan bir qatorda ularni zamonaviy ilmiy konsepsiyalar bilan uyg'unlashtirishga e'tibor qaratildi. Bu esa Yanicharlar korpusi nafaqat harbiy institut sifatida, balki Usmonlilar imperiyasi siyosiy va ijtimoiy tizimining ajralmas elementi sifatida qanday shakllanganini har tomonlama tushunish imkonini berdi.

**Tadqiqot muhokamasi.** Tadqiqot muhokamasi shuni ko'rsatadiki, Yanicharlar qo'shini Usmonlilar imperiyasi harbiy qudratining markazida turgan eng muhim institutlardan biri bo'lgan. Ularning tashkil topishi markaziy hokimiyatni mustahkamlash, soliqqa tayanmagan, sulton ixtiyoridagi professional doimiy armiya tuzish maqsadida amalga oshirilgan edi. Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, dastlabki davrlarda Yanicharlar yuqori intizom, qat'iy sadoqat va harbiy mahorat bilan ajralib turgan. Ularning harbiy taktikasi Yevropa davlatlarining armiyalariga qaraganda ancha ilg'or bo'lib, ayniqsa otliq va piyoda askarlarning birgalikdagi harakatlari, o'qotar qurollardan samarali foydalanish tajribasi orqali imperiyaning kengayishiga katta hissa qo'shgan. Shu bilan birga, Yanicharlar qo'shini Usmonli jamiyatida ijtimoiy mobilitetni ta'minlovchi institut sifatida ham namoyon bo'lgan, chunki ular orasida oddiy nasroniy oilalaridan chiqqan, keyinchalik davlatning yuqori mansablariga ko'tarilgan shaxslar ko'p bo'lgan. Ammo tadqiqotda aniqlanishicha, 17-asrdan boshlab Yanicharlarning ijtimoiy maqomi va siyosiy roli o'zgarib, ularning dastlabki harbiy-intizomiy mohiyati zaiflashgan. Bu davrda ular merosiy kasbga aylangan, ya'ni o'g'ildan o'g'ilga o'tuvchi a'zolik shakllanib, yangi askarlarni "devshirme" tizimi orqali tanlash to'xtatilgan. Bu holat ularning tarkibida korrupsiya, siyosiy manfaatparastlik va markaziy hokimiyatga qarshi norozilik kayfiyatining kuchayishiga olib kelgan. Natijada, Yanicharlar faqat harbiy kuch emas, balki siyosiy bosim vositasiga aylangan va ular ko'p hollarda sulton farmonlariga qarshi chiqish, isyonlar ko'tarish orqali o'z manfaatlarini himoya qilganlar. Tadqiqot shuningdek, Yanicharlarning Usmonli harbiy tizimining modernizatsiya jarayoniga qarshi turgan asosiy to'siqlardan biri bo'lganini ko'rsatadi. XIX asr boshlarida sulton Mahmud II tomonidan o'tkazilgan "Vaka-i Hayriye" ("Baxtli hodisa") islohoti natijasida Yanichar korpusi butunlay tugatilgan. Bu qaror Usmonlilar armiyasini Yevropa uslubidagi

zamonaviy harbiy tizimga moslashtirish yo'lida muhim qadam bo'lgan. Tadqiqot muhokamasidan kelib chiqadiki, Yanicharlar tarixida ikki asosiy bosqich mavjud: birinchisi – ularning imperiya qudratini yuksaltirgan professional va intizomli askarlik davri, ikkinchisi esa – siyosiy hokimiyat va imtiyozlar uchun kurashgan, o'zini jamiyat ustidan qo'ygan guruhga aylangan davrdir. Shu nuqtai nazardan, Yanicharlar fenomeni nafaqat harbiy tizim evolyutsiyasi, balki siyosiy hokimiyat, markazlashuv, sodiqlik va modernizatsiya o'rtasidagi murakkab tarixiy muvozanatni ham ifodalaydi. Ularning o'rganilishi orqali Usmonlilar imperiyasining kuchayish va tanazzul jarayonlarini chuqur tushunish, shuningdek, harbiy institutlarning davlat barqarorligidagi o'rni haqida umumiy tarixiy xulosa chiqarish mumkin.

**Xulosa.** Xulosa qilib aytganda, Yanicharlar qo'shini Usmonlilar imperiyasi tarixida harbiy kuch, siyosiy barqarorlik va davlat boshqaruvi tizimining ajralmas qismi sifatida muhim rol o'ynagan. Ularning dastlabki davrda tashkil etilishi markaziy hokimiyatni mustahkamlash va sulton hokimiyatiga sodiq professional armiya yaratish g'oyasiga asoslangan edi. Aynan Yanicharlar tufayli imperiya qisqa vaqt ichida Yevropa, Osiyo va Afrikaning keng hududlarini egallab, dunyoning eng qudratli davlatlaridan biriga aylangan. Biroq vaqt o'tishi bilan Yanicharlarning dastlabki maqsad va intizomiy mohiyati o'zgarib, ular merosiy kasbga aylanib, siyosiy kuch uchun kurashuvchi ijtimoiy guruhga aylangan. Bu holat imperiya ichki tizimida beqarorlik, isyonlar va islohotlarga qarshilik keltirib chiqargan.

Mahmud II davrida Yanicharlarning tugatilishi Usmonlilar harbiy tizimining modernizatsiyasi yo'lida burilish nuqtasi bo'ldi va yangi zamonaviy armiya shakllanishiga zamin yaratdi. Shunday qilib, Yanicharlarning tarixi nafaqat harbiy institutning evolyutsiyasini, balki davlat boshqaruvi, siyosiy hokimiyat, sadoqat va modernizatsiya o'rtasidagi murakkab tarixiy bog'liqlikni ham ochib beradi. Ularning o'rganilishi shuni ko'rsatadiki, har qanday harbiy tuzilma davlat qudratining asosi bo'lishi mumkin, biroq u hokimiyatni nazorat qiluvchi mustaqil kuchga aylansa, imperiya barqarorligiga tahdid soladi. Shu sababli Yanicharlar tarixi davlat va armiya o'rtasidagi muvozanat, intizom va islohot zaruriyatining muhim tarixiy saboqlaridan biri sifatida baholanadi.

### Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev, A. (2018). *Turkiya tarixi*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi nashriyoti.
2. Shaw, S. J. (1976). *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Karimov, S. (2020). *Harbiy san'at tarixi*. Samarqand: Afrosiyob nashriyoti.
4. Imber, C. (2002). *The Ottoman Empire, 1300–1650: The Structure of Power*. New York: Palgrave Macmillan.

5. Lowry, H. W. (1992). The Nature of the Early Ottoman State. Albany: SUNY Press.
6. Murphey, R. (1999). Ottoman Warfare, 1500–1700. New Brunswick: Rutgers University Press.
7. Kafadar, C. (1995). Between Two Worlds: The Construction of the Ottoman State. Berkeley: University of California Press.
8. Tursunov, B. (2019). “Yanicharlar qo‘shinining shakllanishi va tarixiy ahamiyati.” *O‘zbek tarixshunosligi muammolari*, 3(1), 33–40.